

Bedecs László

Álom és szegénység

Krúdy Gyula írásai Óbudáról

„Szindbád olyanformán vetődött az óbudai partra (a Hajógyári-sziget környékén), mint egy hajótörött, akinek nem volt válogatnivalója a menekülés módjában” – írja Krúdy egyik kései, 1931-ben született novellájában, *A vadevezős megtérése* címűben. Ekkor már maga is Óbudán élt, a Templom utca 15. szám alatt, a mai Óbudai Társaskörtől nem messze, közel az író emlékét máig példászerűen őrző Kéhli vendéglőhöz, ahol hamar törzsvendéggé vált, és ahol szűk két évvel később, ötvenöt évesen élete utolsó estéjét is töltötte.

Tudjuk, Krúdy nem önszántából költözött Óbudára, hanem, mint hőse, Szindbád, afféle hajótörökként, aki már csak pusztá életét mentve vetődött partra éppen itt. Korábban a millennium éveiben felépült, megszépült Budapest csillogó forgatagában élt, a századforduló Pestjének rohamosan épülő főútjait járta, a pesti élet nappali és éjszakai ízeit kóstolgatta, nagy szenvedéllyel, nagyon is aktív résztvevőként. Rezeda Kázmérként szállt le a nagyvárosi élet poklaiba, a kétes egzisztenciák, a kártyán meggazdagodott urak és a könnyű lányok világába, hogy műveinek is ezek a terek szolgáltatthassanak kulisszákat. Budára, és pláne Óbudára, alig-alig esett pillantása. Ez a nyugalmas, csendes, Pesthez semmiben sem hasonlító, és attól térben is távolinak tekinthető, voltaképp vidéki helyszín számára sokáig semmilyen izgalmat nem tartogatott, legfeljebb mint a pesti élet ellentéte, mint az idilli, nosztalgikus világ maradványa volt számára említésre méltó. Krúdy a kiköltözés előtt a Margit-szigeten lakott, igen jó körülmények között, ám adóságai olyan mértékűre nőttek, hitelezői olyannyira zaklatták, hogy úgyszólván menekülnie kellett. Ezért települt át a szigetről a partra, keresett menedéket Óbudán, egy szűkös, kényelmetlen, az otthoni munkára majdhogynem alkalmatlan lakásba. Második felesége, Rózsa Zsuzsanna és kislányuk, a később nagyon tartalmas, *Apám, Szindbád* címen megjelent memoárt közreadó Zsuzsika költözött vele együtt.

Mindezek fényében még meglepőbb, milyen szeretettel és érdeklődéssel ír Krúdy Budapestnek erről az akkor még valóban külvárosnak számító területről, milyen mélyen megéri a hely hangulata, az utcák zamata, a vendéglők és kiskocsmák otthonossága, milyen komolyan érdeklődik a település története iránt, milyen gyorsan lakja be lakása tágabb környékét. Már az első hetekben beiratkozott például a ma már az ő nevét viselő helyi könyvtárba, ahol rendszeres látogató lett, és ahonnan, mint a szerencsére megmaradt olvasójegyen látszik, főleg világirodalmat, azon belül is főleg angol és orosz regényeket kölcsönzött. Eközben természetesen nem szűnő kedvvel dolgozott, minden körülmények között teljesítve a saját maga elé kitűzött napi penzumot. Pedig már betegeskedett, méltatlanul szegényes körülmények között élt, és persze a hitelezők egyre hangosabb követeléseitől is folyamatosan szenvedett.

Ebben a két évben egyre gyakrabban írt Óbudáról napi aktualitással bíró cikkeket, kihívó, vitázó publicisztikákat, lágy ívű tárcákat, de az új környezet a szépprózáján is nyomot hagyott, sőt: a hely maga is a témájává vált. Ez nem is csoda, hiszen Krúdy műveinek az önéletrajziség mindig is alapproblémája volt, Szindbád és az író, avagy a már emlegetett Rezeda Kázmér és az író azonosításának pedig régi és természetes vitákkal terhelt kritikátörténete van. Az bizonyos, hogy a létező szerző és a regényfigurák azonosítása, illetve Krúdy életének beleértése a Krúdy-művekbe a mai napig is gyakori. Sőt, a Krúdy-legenda sokszor megelőzi a művekkel való találkozást, és ebben az esetben szinte elkerülhetetlen, hogy az olvasó Krúdyt magát lássa a regényalakok mögött. De egyébként sem lehet a szerzőt, az ismert életrajz és a fikció tárgyai közötti kapcsolatot semmibe venni: Krúdy és Szindbád természetesen nem azonos, de a kései Szindbád-novellák értelmezéséhez bizonyára sokat ad, ha tudjuk, maga Krúdy is járt azokon az utcákon, a Hajógyári-szigettel átellenben lévő területeken, ahová hőseit elvezeti. Ugyanúgy, ahogy más Krúdy-művek hátterében a Nyírség, a Felvidék és persze Pest áll – merthogy ezeken a helyeken születtek az író alteregói, kifogyhatatlan multiplikációi, maszkjai, leleményei, a regényíró lehetséges énjei, beleértve a rossznak tartott énjét is. Tehát amikor olyan Krúdy-szövegeket olvasunk, melyekben a szereplők Óbuda utcáin járnak, bennük alkalomadtán az egykor ugyanott sétáló író is láthatjuk, minden külön okoskodás nélkül is.

Az „Ódonságok városa”, ahogy Krúdy Óbudát szeretettel emlegeti, nemcsak a korabeli jelenével, de a múltjával is nagy hatást tett az íróra. Szívesen beszélt a római örökségről, az egykori Aquincum látható nyomairól és láthatatlan jelenlétéről, megmaradt szelleméről, de arról is, milyen lehetett a város az 1867-es egyesítés előtt, amikor még a többségben lévő sváb polgárság választott vezetői intézték a városrész ügyes-bajos dolgait. Merthogy Krúdynál a városegysítés a rombolás kezdetét jelentette, és arról ír, hogy Óbudát becsapták és méltatlanul sodorták a peremvidékre az akkori döntés kikényszerítői. Azok, akik hidat ígértek Óbudának a fővároshoz csatlakozásért cserébe – ami aztán majd száz év múlva készült csak el (és lett az Árpád híd) –, hogy a pesti városházáról igazgatott Óbuda a centrumtól távolra kerülve a mindenkori periféria problémáival küzdhessen. Pedig, ahogy Krúdy írja, „a főváros kellős közepének a Flórián téren kellett volna lennie, mert már így is volt több mint ezer esztendő előtt, amikor a római konzulok, majd Attila, a hunok királya, de leginkább Árpád vezér uralkodott és trónolt székhelyén, Óbudán” (*Ódonságok városa*). Ehhez képest az egyesülés után Pest gazdagodott, Óbuda pedig egyre elmaradottabb lett, és egyre inkább csak tehernek tűnt a túlparti testvér hátán. Krúdy, aki a maga szegénységét élte meg itt, nagy-nagy empátiával beszélt a hagyományaihoz ragaszkodó, sértett, magát becsapottnak érző született óbudaiakról, akik hitték, hogy a megígért híd, mely az egykori, a rómaiak idején már felépült örököse lett volna, a városrész megmaradásának, avagy a másfél ezer éves múlt eltűnésének szimbóluma: „csak akkor jut minden óbudai ember a mennyországba, ha a dunai hídon sétálhat oda” (uo.). De Krúdy a kifosztottságnak jeleit is összegyűjti, például: „a margitszigeti forrás valamikor a Flórián téren is felfakadt, ahol a rómaiak ugyancsak fürdőt építettek, melynek maradványait éppen mostanában ásnák ki. A forrást is elvették Óbudától.” (uo.).

Krúdy a városrészt békésnek és nyugodtnak látja és láttatja, olyan helynek, ahol nem hallani heves politizálást, ahol az emberek mindig örömmel üdvözlik egymást, ahol a kocsmakertekben madarakat figyelhetni, ahol az ablakok alól hallható varrógép olyan andalogva pereg, mintha mindig menyasszonyi ruhát varrna, ahol a jámbor emberek legtöbbit a gyerekek születésével és a temetések pompájával törődnek, és persze azzal, hogy a születést és a halált jó borokkal ünnepeljék, illetve feledtessék. Merthogy *Az óbudai Flórián* című kis esszében arról is olvashatunk, hogy a Hármashatár-hegyen termő, „aranyepely lágysággal hulldogáló esővel öntözött” szőlőt abban az időben még lábbal taposták, és a helyiek mindig pontosan tudták, melyik kis utcában lehet a legjobb és legolcsóbbat kapni az így készült borból. Pest a lóversenyek, Óbuda az árnyas kertek városa, emlegeti többször is. Olyan városka, ahol nincs egyetlen egyenes utca sem, viszont annál több a sikátor, melyekben az öregek (mert-hogy Krúdy úgy látja, ez a legöregebb emberek lakhelye, olyan hely, ahol „mindenki vénasszony” – *Százesztendő emberek utcája*) sokat sétálgatnak, vagy egyszerűen csak üldögélnek egy naposabb, ház eleji padon, és élük egyhangú életüket. De „Magyarország legrégebbi városkájában”, „az álom és a szegénység városában”, a „kétkilóméteres, görbe Lajos utca” és a „háromkilóméteres, rosszul kövezett Bécsi út” menti városrészben Krúdy meglátja a kecsességet, a finomságot, a fiatalságot, a szerelmet és a „dalosságot” is, a „világvárosi szédülettel rohanó” villamost és a zenétől hangos tánciskolát, a zivatarok után a napsütést. Szépen ír minderről, a kettősségekről, a hallgatag házikókról és a szerelemmel kapcsolatos, pezsgőn csábító pogány szertartásokról például az *Óbuda a múltban és a jelenben* című ragyogó vázlatban, vagy a *Pénteken, tizenharmadikán és Luca napján Óbudán* című kis életképében.

A novellák közül említést érdemel az *Óbudai karnagy* című, tárgyát szatirikusan, mégis nagyon érzékenyen és együttérzőn ábrázoló novella, melyben „Óbuda szépe”, egy Carmen nevű gyönyörű cigány lány és gitáros szerelmének történetét írja meg, hamisítatlan hangulatot festve. A *szőke nő és fiukója* című novellában Zsanét, az óbudai lány, vidékre próbál szökni, a szerelemért: „Legjobban szeretnék konfertáblin szökni, aminthogy egész életemben az volt a vágyam, hogy majd konfertáblin járok haza Óbudára.” Egy kései Szindbád-novellában a főhős így beszél: „mindig az óbudai temetőben akartam nyugodni, ha már nem tölthettem egész életemet Óbudán, a nagyon tiszteletreméltó városban”. Ezekben az utolsó novellákban nagyon gyakran feltűnik valamely óbudai utca, vendéglő, vagy legalábbis a Duna-part, sokszor csak egy utalásban vagy egy hasonlat részeként – de mindannyiszor megmutatva, milyen szorosan összeforrt az utolsó éveit élő író és az ezekben az években neki otthont adó városrész. Az egyik legutolsó, már a hagyatékból előkerült Szindbád-novella is ennek a kapcsolatnak állít emléket. Ez a szöveg a nagyon kacér, nagyon sejtelmes, a halála előtt is az élet szeretetéről értekező Krúdyt bemutató *Az óramutató vi-gyáz az óbudai kisasszonyokra* című, melyben „igen sok szép, fiatal nőről” esik szó, akik bizonyos esztendőben (amikor sok szilva terem!), sokkal nagyobb számban láthatók az utcákon, mint máskor. Estéknként a harmadik kerületnek abban a részében is, ahol a fővárosi gázművek már nem világitanak...

Ebből a rövid áttekintésből annyi talán látszik, milyen intenzíven és milyen tartalommal jelentek meg Krúdy Gyula műveiben, azon belül is az életének

utolsó két évében született művekben az Óbudához kapcsolódó képek és képzetek, milyen szerepet kapnak az Óbudához kapcsolódó kulturális minták, és hogy az említett művekben ezek milyen apró módosulásokon mentek keresztül. A művekben a beszélő én és a hallgató város viszonya nagyon harmonikus, barátságos és elfogadó, olyannyira, hogy az írói önmeghatározás részévé, mondhatni, kivételezett részévé vált Óbuda neve és a hozzá kapcsolódó fogalom, az óbudaiság. Krúdy elegáns irodalmi térbe emelte ezt a fogalmat, új jelentésekkel töltötte fel, de a város sem maradt hálátlan: befogadta, ösztönözte és segítette az író munkáját, emlékét pedig elevenen őrzi.

Felhasznált irodalom

- Krúdy Gyula: *Ódonságok városában. K. Gy. írásai Óbudáról.* Budapest, Óbudai Múzeum, 2003. (szerk.: Fráter Zoltán)
 Krúdy Gyula: *Pest-budai séták.* Budapest, Magyar Helikon, 1958. (szerk.: Kozocsa Sándor)
 Krúdy Gyula: *Váci utcai hölgytisztelet. Válogatott elbeszélések 1931–1933.* (szerk.: Barta András)
 Krúdy Zsuzsa: *Apám, Szindbád.* Budapest, Magvető, 1975.

E számunk szerzői

- Ágai Ágnes** (1932) – író, költő, műfordító, Budapest
Agárdi Péter (1946) – kritikus, irodalomtörténész, Budapest
Albert Flórián (1941) – aranylabdás labdarúgó, Budapest
Árkossy István (1943) – festőművész, grafikus, Budapest
Bágyoni Szabó István (1941) – költő, író, műfordító, újságíró, Budapest
Balázs Tibor (1958) – költő, műfordító, esszéíró, könyvkiadó, Budapest
Barlai László (1935) – festőművész, Budapest
Basa Viktor (1974) – tanár, katekéta, Budapest
Bedecs László (1974) – kritikus, Budapest/Szófia
Bognár Antal (1951) – író, újságíró, Budapest
Bús Balázs (1966) – polgármester, Budapest
Czakó Gábor (1942) – író, kritikus, Budapest
Csengery Béla (1945) – festőművész, Budapest
Dobai Péter (1944) – író, költő, dramaturg, Budapest
Domahidy László (1920) – operaénekes, Budapest
Elek Szilvia – zongora- és csembalóművész, zeneszerző, író, szerkesztő, Nagykovácsi
Fráter Zoltán (1956) – irodalomtörténész, szerkesztő, Budapest
Gábor István (1944) – festőművész, Budapest
Godány Judit (1960) – újságíró, Szentmártonkáta
Gyimesi László (1948) – költő, író, Budapest